

УДК 502/504:334.72(477)

О. М. Таран-Лала,
д. е. н., професор, професор кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7045-5129>
І. В. Решетник,
магістрант кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6595-1294>

DOI: 10.32702/2306-6792.2022.23.54

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

O. Taran-Lala,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department
of Entrepreneurship and Law, Poltava State Agrarian University
I. Reshetnik,
Master's student of the Department of Entrepreneurship and Law,
Poltava State Agrarian University

ENVIRONMENTALIZATION OF ENTREPRENEURSHIP IN THE SPHERE OF PRODUCTION

Стаття присвячена висвітленню та обґрунтуванню досліджень щодо екологізації підприємництва в Україні. Визначено основні екологічні проблеми які виникли з початком розвитку індустріалізації та охарактеризовано їх вплив на життя українського суспільства. Проаналізовано та графічно відображено процес депопуляції в Україні за останні роки та визначено його наслідки. Розглянуто основні проблеми забруднення території України внаслідок російської агресії та процесів життєдіяльності різних підприємств. Доведено необхідність змін в сфері екології з урахуванням вимог Європейського союзу та поступовою зміною відношення державної влади до проблем які впливають на здоров'я та життя суспільства. В процесі вивчення питання екологізації та проблем у цій сфері було розроблено рекомендації для пришвидшення впровадження нової екологічної політики у сфері підприємництва.

The article is devoted to the coverage and substantiation of research on the environmentalization of entrepreneurship in Ukraine. The issue of environmentalization of entrepreneurship should be covered as widely as possible in order to improve public awareness of this issue in order to change attitudes towards the environment.

The main environmental problems that arose with the beginning of the development of industrialization are identified and their impact on the life of Ukrainian society is characterized. That is why a theoretical and practical analysis of the above-mentioned problems is necessary, which will comprehensively reflect the state of environmentalization of entrepreneurship in Ukraine.

The process of depopulation in Ukraine in recent years is analyzed and graphically displayed, and its consequences are determined. It has been proven that the death rate exceeds the birth rate, which is the depopulation of the Ukrainian population. A low birth rate leads to an increase in the elderly population and a decrease in the working population.

The main problems of pollution of the territory of Ukraine as a result of Russian aggression and life processes of various enterprises are considered. Thus, according to the rating of The Environmental Performance Index, which is updated on average every 2 years, Ukraine currently ranks 52 second in terms of environmental friendliness.

The need for changes in the field of ecology, taking into account the requirements of the European Union and a gradual change in the attitude of the state authorities to problems that affect the health and life of society, has been proven. For a comprehensive approach in the field of changing the attitude to the greening of industrial production, first of all, it is necessary to implement a number of measures, as well as to strengthen the motivation system for enterprises that fulfill all obligations to the state in the field of ecology.

In the process of studying the issue of greening and problems in this area, recommendations were developed to speed up the implementation of a new environmental policy in the field of entrepreneurship. Under the condition of transformation towards the greening of entrepreneurship, Ukraine may be able to present itself on the international arena as an ecological and agrarian country.

Ключові слова: екологізація, підприємництво, екологічна політика, екологічна катастрофа, перспективи розвитку України.

Key words: environmentalization, entrepreneurship, environmental policy, environmental disaster, prospects of development of Ukraine.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сьогодні вплив людини своєю діяльністю на навколишнє середовище набув деструктивного характеру. Відносини між суспільством та природою стають все більше токсичними і зараз населення України повинно змінити своє ставлення до цієї проблеми, так як через пришвидшення руйнування екосистем внаслідок війни в нашій державі та через країну агресора — РФ, українці майже перетнули точку не повернення.

Економіка України з самого початку формувалась без урахування впливу на екологію. Більшість підприємств є промисловими та пов'язані з видобутком копалин, переробкою сировини та нераціональним користуванням земельними ресурсами. З цього виходить, що людина в своїй діяльності бере та нічого не дає у свою чергу. Така поведінка спричиняє екологічну кризу яка впливає на суспільство як частину екосистеми. Наслідками цього є генетичні зміни в людському організмі, що впливають на тривалість та якість життя.

Нині питання відновлення екології та покращення навколишнього середовища стає життєво необхідним у контексті існування людства як виду. Останніми десятиріччями потреба в вирішенні важливих проблем екологізації стало критичним для всього світу тому, що не можна виокремлювати певні країни — природі все одно на кордони, вона є цільною системою. Для гармонізації цих стосунків треба зрозуміти, що саме раціональне природокористування, збереження навколишнього середовища, відновлення початкового виду природи та адаптація людини до цих умов можуть стати революцією в людській свідомості.

Таким чином, питання екологізації повинно бути висвітлено як можна ширше задля покращення поінформованості суспільства у цьому питанні для того щоб змінити відношення до навколишнього середовища.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Екологізація має науковий напрям не так давно. Німецький біолог Ернст Геккель з 60-х рр. ХХ ст. визначив екологію як науку про відношення організму до навколишнього зовнішнього світу, який розглядався як сукупність умов існування в широкому розумінні [1]. Через руйнівну антропогенну діяльність, роботи цього науковця стали відомі широкому колу людей, що спричинило революцію в сфері поведінки з відходами в цивілізованих країнах та популяризацію екологічного образу існування.

Проблеми екологізації підприємництва в Україні є предметом численних досліджень. Теоретичні та практичні питання екологізації досліджувались в публікаціях та наукових працях багатьох вітчизняних авторів [1-13 та ін.]. Проте, існуючі дослідження в даній сфері не розкривають у повній мірі особливості екологізації підприємництва, а саме перспективи її розвитку в Україні. Саме тому необхідний теоретичний та практичний аналіз вищезазначених проблем, що комплексно відобразить стан екологізації підприємництва в Україні, що і обумовило актуальність даного дослідження.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Основною метою дослідження є ґрунтовне дослідження проблем екологізації в Україні та визначення перспектив розвитку країни у цьому напрямі як частини цивілізованого суспільства у сучасних умовах.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для повноцінного існування суспільству життєво необхідно проживати у екологічно чистих місцях. Однак з революцією науки та техніки змінилась парадигма людської свідомості, а саме безвідповідальне відношення до

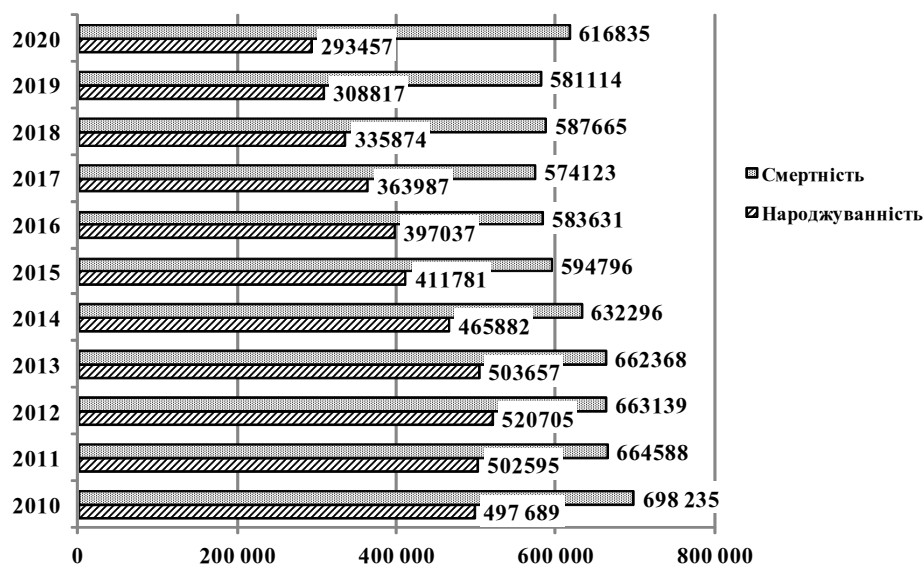

Рис. 1. Статистика народжуваності і смертності за період 2010–2020 рр.

Джерело: [2].

природи спричинило екологічну кризу. На даний момент у містах важко знайти місце якого б не торкнулась "рука" людини. Нас оточують машини, виробництва та величезна кількість людей після яких залишаються тонни сміття.

Одним із індикаторів погіршення екології в Україні є статистика народжуваності та смертності за останні роки (рис. 1).

Як показано на рис. 1 смертність перевищує народжуваність, що являється депопуляцією українського населення. Низька народжуваність призводить до збільшення частини похилого населення та зменшення працездатного. Внаслідок процесу депопуляції економіка нашої країни може не витримати та почнеться процес стагнації.

Багато українських науковців піднімали тему проблем екологізації в Україні та ними було видано величезна кількість наукових робіт на які б мало звернути увагу суспільство, більшість цих робіт є в загальному доступі. Але через недосвідченість та безвідповідальність більшої частини населення нашої країни — проблеми тільки стають більше.

Однак якщо нашому суспільству не цікава екологічна ситуація в своїй країні, науковці з більш цивілізованих країн аналізують дані з усього світу для загальної статистики та перетворюють на рейтинг. Рейтинг самих екологічно чистих країн кожен рік складається Центром екологічної політики і права при Йельському Університеті (Yale Center for Environmental Law and Policy). Екологічна ефективність досліджується через вимірювання досягнень країни за станом екології та управління природними ресурсами на основі 22 показників у 10 категоріях, які висвіт-

Таблиця 1. Рейтинг України за період 2016–2022 рр.

Рік	2016	2018	2020	2022
Рейтинг	44 місце	109 місце	60 місце	52 місце
Індекс екологізації	79,69	52,87	49,5	49,60

Джерело: [3].

люють різні аспекти стану навколишнього середовища та життєздатності її екологічних систем, протидії зміні клімату, стану здоров'я населення, ступінь навантаження економічної діяльності на навколишнє середовище та ефективність державної політики у галузі екології [3].

За рейтингом The Environmental Performance Index який оновлюється в середньому кожні 2 роки, Україна на сьогодні займає 52 друге місце за рівнем екологічності (табл. 1).

Проаналізувавши дані табл. 1 можна зробити висновок, що різкі стрибки у рейтингу висвітлюють одну з великих проблем в нашій країні, а саме відсутність стабільної ситуації по відношенню до екології.

Рушійною силою економіки кожної країни є галузеві та міжгалузеві комплекси, підприємства, організації тощо. Їх вплив на екологію можна оцінити шкодою яку вони встигли нанести. Процеси різних виробництв впливають на навколишнє середовище і є невід'ємним фактором антропогенного впливу на наше існування. Не можна обвинувачувати лише підприємців в тому, що вони шкодять екології і в наслідок чого забруднюється все більше територій. Але через їх діяльність та бажанням зберегти свої прибутки шляхом економії на сировині яка, наприклад, не розкладається, в Україні за 2021 р. утворилось понад 51 млн м³ побутових відходів, або понад 10 млн тонн, які заховують

на 6 тис. сміттєзвалищ і полігонів загальною площею майже 9 тис. га [4].

Виходячи з цього можна зробити висновок, що, так як в нашій країні популяризація з раціональним поводженням з відходами відсутня, у підприємців не залишається іншого виходу як нехтувати законами які регулюють екологізацію на своїх підприємствах. Так, екологізацією своїх підприємств можуть займатися лише великі виробництва, які можуть собі дозволити витрати на покращення екологізації проте сам процес оптимізації в сфері поводження з відходами є досить вибіркоким. Таким чином, можна зрозуміти що систематизованого підходу на сьогоднішній час немає.

Отже, для розвитку нашої країни та інтеграції в більш цивілізоване суспільство потрібно зрозуміти, що для цього треба переосмислити політику держави та зробити висновки, що основою екологічної та економічної безпеки України є саме екологізація підприємств по всій країні. Нажаль цей процес не може бути швидким через відсутність готовності не тільки підприємцям змінювати певні процеси у своєму бізнесі але й у нашому суспільстві

На законодавчому рівні до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належить вирішення питань поводження з побутовими відходами, встановлення тарифів на послугу з поводження з побутовими відходами, організація роздільного збирання корисних компонентів цих відходів [4]. Нажаль, результатом такого рішення недобросовісним підприємцям стало простіше ігнорувати закони які регулюють стан навколишнього середовища. Можливість "домовитись" з органами місцевого самоврядування спростила процес оплати штрафів, якщо вони є, або ж платити набагато менше ніж збитки які вони завдали природі. Треба звернути увагу суспільства на те, що не всі збитки можна оцінити в грошовому еквіваленті. Наприклад зловживання людьми не відновлюваними ресурсами в своїх цілях призводить до порушення цілісної екосистеми.

Ще однією проблемою екологізації підприємництва в Україні є недостатнє фінансування, через яке рішення про зміну підходу у сфері поводження з побутовими відходами сповільнюється.

На сьогодні в Україні майже не використовуються сучасні методи та технології для переробки або ж утилізації відходів, які, наприклад, в європейських країнах уже працюють більше ніж 10 років та показали себе з найкращого боку в сфері "зеленої енергії". Повністю жодне підприємство неспроможне обходитись без відходів, та-

ким чином, потрібно вжити певні дії які можуть мінімізувати виробничі відходи та якщо є можливість, принести суспільству користь.

Рішення глобальних екологічних проблем можна прискорити за допомогою законодавства, тому що суспільство повільно адаптується до таких масштабних змін і для спокійного звитання нам необхідно мати певний стимул та мотивацію. Для збереження та очищення ґрунту, повітря та води приймати рішення потрібно вже зараз. У свою чергу використання у всіх сферах очисних споруд на виробництвах будь-якого типу без винятків перешкоджатиме або спершу просто зменшить попадання отруйних речовин у ґрунт, воду чи повітря. Також для зменшення кількості сміття, будівництво сміттєпереробних заводів вирішило б проблему смітєвих полігонів як для підприємців, так і для звичайних людей.

Однією з ключових проблем є невизначений статус закону про відкритість бізнесу у сфері охорони навколишнього середовища. До того ж найближчим часом не можна екологізувати підприємства, які до цього не готові через недостатність коштів. До того ж, деякі можливості будуть обмежені через російську агресію такі як: логістика, економічна стабільність та безпека.

У зв'язку з останніми подіями, які відбуваються в нашій країні, а саме війна з РФ, та прискореного процесу прийняття України до Євросоюзу проблема екологізації всіх процесів, що відбуваються в країні стала критичною. Однією з умов прийняття України у європейське суспільство стало покращення екологічного стану нашої країни. Нажаль, приймати зараз рішення неможливо через те, що війна продовжується, але підрахувати шкоду завдану РФ нашій екології через військові дії можна вже зараз.

Наслідки дій РФ що спричинили екологічну катастрофу на території України, це: вплив на ландшафт та оселища; втрата біорізноманіття та загроза червонокнижним видам; пожежі в екосистемах через бойові дії; хімічне забруднення від обстрілів і ракет; забруднення моря та ґрунтів нафтопродуктами; наслідки від пожеж на промислових об'єктах; забруднення стічними водами великих водних ресурсів. Наслідками війни є значні внески у зміни клімату, а це, у свою чергу, зачіпає весь світ який активно бореться з цим процесом багато років.

Відновлення екосистем буде потребувати значних фінансових вкладень яких може не бути через відбудову України. Для нашої країни зараз важлива як соціально-екологічна активність, так і увага нашої держави до фіксації всіх дій РФ та у подальшому компенсація агресора могла б зменшити тиск на національну

Рис. 2. Ієрархія управління відходами запропонована Європейським Союзом

Джерело: [4].

економіку. Експерти з "Екодія: Центр екологічних ініціатив" вважають, що після закінчення війни важливо включити відновлення та захист екосистем у план відновлення України, а також відбудову населених пунктів з акцентом на природні рішення для боротьби зі зміною клімату та адаптації до неї [5].

Отже, для комплексного підходу в сфері зміни відношення до екологізації промислових виробництв, в першу чергу, необхідно посилити контроль за впливом підприємств на навколишнє середовище шляхом модернізації статистичної звітності, створення спеціальної комісії контролю екологічного стану яка буде визначати нанесену шкоду природному середовищу, розробку системи штрафів за невиконанням своїх обов'язків керівників, посилити систему мотивації для підприємств які виконують всі зобов'язання перед державою в сфері екології.

Європейським Союзом була розроблена система управління відходами яка може допомогти людям в усіх сферах зрозуміти що треба робити зі своїми відходами (рис. 2).

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновки, що покращення екологічного стану України дасть змогу покращити рівень життя населення та його тривалість. Активні та рішучі дії нашої держави покажуть наскільки важливо

підтримувати своє суспільство у важкі для нього часи. Потенціал нашої країни неосяжний, а тому завдяки синхронізації зі стандартами Євросоюзу у сфері екологізації підприємництва в Україні можна досягти рівня тих країн, які завдяки дбайливому відношенню до навколишнього середовища визнані у всьому світі в сфері екологізації.

Таким чином, за умови трансформації у бік екологізації підприємництва, Україна може мати змогу презентувати себе на міжнародній арені як екологічна та аграрна країна. Так, завдяки покращенню своєї репутації можна привабити туристів із більш цивілізованих країн які забезпечать обіг валюти та покращення економічної ситуації в країні у майбутньому.

Література:

1. Васюкова Г.Т. Екологія: підручник. Київ: Кондор, 2009. 524 с.
2. Смертність в Україні. URL: <https://opendatabot.ua> (дата звернення: 15.09.2022).
3. Рейтинг країн за екологічним станом. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/ecology> (дата звернення: 17.09.2022).
4. Стан сфери поводження з побутовими відходами в Україні. URL: <https://www.min-region.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zhkh/terretory/stan-sfery-povodzhennya-z-pobutovymy-vidhodamy-v-ukrayini-za-2021-rik/> (дата звернення: 15.09.2022).

5. Екологічна катастрофа через війну в Україні. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ekolohichna-katastrofa-cherez-viynu-rosiyi/31921705.html> (дата звернення: 21.09.2022).

6. Білявський Г.О., Падун М.М., Фурдуй Р.С. Основи загальної екології. Київ: Либідь. 1995. 368 с.

7. Гандзюра В.П., Гандзюра Л.О. Екобезпека в Національній системі стійкості. Стратегія розвитку держави в умовах новітніх викликів міжнародному порядку: політичний, правовий, економічний, гуманітарний, екологічний виміри: Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. Тернопіль: Видавництво ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. С. 132—142.

8. Голиков А.П., Дейнека О.Г. Регіональна економіка та природокористування: навчальний підручник. URL: https://www.researchgate.net/publication/277030341_Regionalna_ekonomika_ta_prirodokoristuvanna (дата звернення 25.09.2022 р.).

9. Гулик Т.В., Гулик В.А., Сандул О.В. Планування та розробка системи екологічного менеджменту на підприємстві. Науковий вісник ОНУ імені І.І. Мечнікова. Серія "Економіка". 2019. Вип. 4 (77), С. 104—111.

10. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення 21.09.2022 р.).

11. Савченко О.Ф. Еколого-економічна безпека стану навколишнього середовища в Україні. Економіка та держава. 2014. № 7. С. 14—18.

12. Сагайдак Ю.А. Екологічний менеджмент: нові можливості діяльності українських підприємств. Економіка. Управління. Інновації. Випуск № 2 (14). 2015. С. 134—143.

13. Устав ВОЗ. URL: <https://www.who.int/ru/about/governance/constitution> (дата звернення 21.09.2022 р.).

References:

1. Vasyukova, H.T. (2009), *Ekolohiya: pidruchnyk* [Ecology: a textbook], Kondor, Kyiv, Ukraine.

2. opendatabot.ua (2022), "Mortality in Ukraine", available at: <https://opendatabot.ua> (Accessed 15 September 2022).

3. Yale Center for Environmental Law and Policy (2022), "Rating of countries according to ecological condition", available at: <https://no-news.co/directory/lists/countries/ecology> (Accessed 17 September 2022).

4. Ministry for Communities and Territories Development of Ukraine (2022), "State of the field

of household waste management in Ukraine", available at: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zhkh/terretory/stan-sfery-povodzhennya-z-pobutovymy-vidhodamy-v-ukrayini-za-2021-rik/> (Accessed 15 September 2022).

5. Faria, D. (2022), "Ecological catastrophe due to the war in Ukraine", available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/ekolohichna-katastrofa-cherez-viynu-rosiyi/31921705.html> (Accessed 21 September 2022).

6. Bilyavs'kyi, H.O., Padun, M.M. and Furduy, R.S. (1995), *Osnovy zahal'noyi ekolohiyi* [Basics of general ecology], Lybid', Kyiv, Ukraine.

7. Handzyura, V.P. and Handzyura, L.O. (2020), "Eco-safety in the National System of Sustainability", *Stratehiya rozvytku derzhavy v umovakh novitnikh vyklykiv mizhnarodnomu poriyadku: politychnyy, pravovyy, ekonomichnyy, humanitarnyy, ekolohichnyy vymiry: Zbirnyk tez dopovidey Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi*, [The strategy of state development in the conditions of the latest challenges to the international order: political, legal, economic, humanitarian, ecological dimensions: Collection of abstracts of reports of the International Scientific and Practical Conference], Vydavnytstvo TNPU im. V. Hnatyuka, Ternopil', Ukraine, pp. 132—142.

8. Holikov, A.P. and Deyneka, O.H. (2009), *Rehional'na ekonomika ta pryrodokorystuvannya* [Regional economy and nature management], available at: https://www.researchgate.net/publication/277030341_Regionalna_ekonomika_ta_prirodokoristuvanna (Accessed 25 September 2022).

9. Hulyk, T.V., Hulyk, V.A. and Sandul, O.V. (2019), "Planning and development of the environmental management system at the enterprise", *Naukovyy visnyk ONU imeni I.I. Mechnikova. Seriya "Ekonomika"*, vol. 4 (77), pp. 104—111.

10. Verkhovna Rada of Ukraine (1991), *The Law of Ukraine "On environmental protection: Law of Ukraine"*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (Accessed 21 September 2022).

11. Savchenko, O.F. (2014), "Ecological and economic safety of the environment in Ukraine", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 7, pp. 14—18.

12. Sahaydak, Yu.A. (2015), "Environmental management: new opportunities for Ukrainian enterprises", *Ekonomika. Upravlinnya. Innovatsiyi*, vol. 2 (14), pp. 134—143.

13. WHO (2022), "Constitution", available at: <https://www.who.int/ru/about/governance/constitution> (Accessed 21 September 2022).

Стаття надійшла до редакції 25.11.2022 р.